

sa to dotýka najmä postkomunistických krajín, v ktorých ale prerušená tradícia nebola rovnako dlhá. Najväčšmi to postihlo ruskú filozofiu. O to energetickejšie sú však jej úsilia o renesanciu. Niečo z jej intencií iste naznačili aj dva zborníky venované ruskej filozofii 20. storočia, avizovaný je i tretí zväzok.

Raisa Kopsová

PhDr. Raisa Kopsová, CSc.
Filozofický ústav SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava
SR

DEJINY INTERPRETÁCIE *PIESNE PIESNÍ* AKO "PERFEKTUM" EURÓPSKEHO MYSLENIA

ÓRIGENÉS: O písni písni. Výbor, studie, komentář Martin C. Putna. Preklad Martin C. Putna, Jakub Sítár. Praha, Herrmann & synové 2000, 257 s.

Túto knižnú publikáciu, ktorá sa na slovenský trh dostala začiatkom roku 2001, pripravila dvojica českých filológov - Martin C. Putna a Jakub Sítár. Jej vydanie bolo súčasťou výskumného projektu Filozofickej fakulty Univerzity Karlovej s názvom *Komparatívna poetika v multikultúrnom svete*.

Práca je odborným prekladom časti Origenovho komentára a jeho dvoch homílií k *Piesni písni*, no zaradením úvodnej štúdie (rozsahovo i tematicky značne širokej), skúmajúcej interpretácie *Piesne písni* ako kultúrny fenomén európskeho myslenia, presahuje bežný rámec vydání odborných prekladov. Práca je jasne a precízne štruktúrovaná a samotná štúdia (s. 7-72) s názvom *Píseň písni v dějinách evropského myšlení* je chronologicky členená na jednotlivé kapitoly a podkapitoly.

Už na počiatočných stranách prvej podkapitoly (*Píseň písni mezi erótem a náboženstvím*) na pozadí skúmania vzájomného vzťahu dvoch hodnôt ľudského života - erosu a náboženstva - čitateľ spoznáva zámer práce autora: "*V dile jejího znovuobjevování nejde přitom pouze o čistě "archeologický" zájem. Dějiny výkladů Písně nejsou, v gramatické metafoře, "préteritum", nýbrž "perfektum": Znamenají děj, který sice v zásadě skončil, ale jehož důsledky se týkají přítomnosti.*" (s. 10) Autor vyslovuje názor, že obraznosť *Piesne písni* mala obsahovo i časovo príliš veľký vplyv na kresťanskú Európu (ktorú sám označuje prívlastkom postkresťanská), aby niečo z tohto vplyvu nezanechala aj tu. Použitie daného termínu následne vysvetľuje prostredníctvom dejinného vývoja kresťanskej mystiky ako procesu zvnútorňovania vzťahu človek - Boh. "*Jak postupují křesťanská staletí, znamená sám pojem "křesťanství" - vedle "objektivního" procesu spásy - pro stále větší počet věřících i "subjektivní" proces zrání lidské duše, jejího přibližování se ke Zdroji a Cíli. S novověkou sekularizací společnosti a post-novověkým obnovením zájmu o věci duchovní se tato dimenze stává vůbec*

dominantní. Post-novověký a post-moderní člověk chová skeptici vůči "náboženství", oceňuje však a vyhledává "spiritualitu". Pod tímto módním termínem se neskrývá nic jiného než "stará" mystika." (s. 11)

Dominantný vplyv *Piesne piesní* na európske myslenie nachádza Putna v určitých bodoch, ktoré sumarizuje do troch základných oblastí: 1. *Pieseň piesní* ako zdroj motívov a symbolov, z ktorých vyrastala kresťanská mystika; 2. *Pieseň piesní* ako médium, cez ktoré prenikali erotické motívy do narácie a obrazotvornosti stredovekej a barokovej kresťanskej kultúry; 3. *Pieseň piesní* ako inšpirácia prenikajúca do všetkých smerov a žánrov európskeho umenia. Z daných troch oblastí je pre čitateľa evidentná užitočnosť a racionálnosť zvoleného postupu, pretože štúdia sa následne nezaobera *Piesňou piesní* vytrhnutou z kontextu dejín európskej kultúry, ale chronologicky sleduje spôsoby možnej alegorickej interpretácie.

Druhá kapitola štúdie (*Píseň písni před Órigenem*) predstavuje obdobie pred Origenom už ako obdobie hľadania skrytých významov textu. Autor túto tendenciu pripisuje požiadavke doby na prelome letopočtov, doby interakcií stredomorských kultúr, ktoré neuspokojoval striktný doslovný význam textov. Predorigenovskú epochu ilustruje na oboch prúdoch starovekej židovskej kultúry: helenizovanej diaspore (Filón Alexandrijský) a palestínske židovstvo (učenie rabiho Akibu), na ktoré nadviazali talumudskí komentátori *Piesne piesní*. Nachádzali v nej podobenstvo o láske Ženicha - Hospodína k Neveste - Izraelu.¹ Aj keď novozákonné spisy na žiadnom mieste *Pieseň* necitujú, prví kresťania od Židov preberajú alegorické prirovnanie Ženicha k Hospodinovi a Nevesty k vyvolenému Izraelu a dopĺňajú ho novou analógiou Krista ako Ženicha a Cirkvi ako nevesty.

Tretia kapitola práce (*Píseň písni u Órigena*) je síce stručnou (s. 17-31), ale obsažnou sondou, ktorej cieľom nie je oboznámiť čitateľa so životom a dielom Origena, ale snaží sa predstaviť ho ako kresťana - priekopníka, ktorý ako prvý opísal alegorickú metódu výkladu Biblie a stanovil jej presné pravidlá. Autor ďalej schematicky uvádza tieto exegetické pravidlá, podľa ktorých má každý úryvok biblického textu trojaký zmysel zodpovedajúci trom zložkám existencie človeka: "telesný" zmysel ako zmysel historický, doslovný; "duševný" zmysel ako rovina pravidiel ľudského správania, teda zmysel morálny; a napokon zmysel "duchovný" - metahistorický, týkajúci sa procesu spásy a vykúpenia Kristom - Logom. Putna uvádza, že aplikácia náuky o trojakom zmysle textu priviedla Origena k novému spôsobu interpretácie *Piesne piesní*. K dvom zdedeným analógiám o dvojici Ženicha a Nevesty (Hospodin - Izrael a Kristus - Cirkev) pridáva analógiu novú - dvojicu, v ktorej je Ženíchom opäť Kristus, alexandrijskou školou chápaný ako Logos - prostredník medzi Bohom a človekom, a Nevestou je ľudská Duša milostne spojená s Logom, a tak povolaná na účasť na božskom. Autor (možno príliš zainteresovane) tvrdí: "*Teprve díky tomuto Órigenovu "objevu" se mohla z Písne písni stát kultovní kniha křesťanských mystiků křesťanského Východu i Západu...*" (s. 23) Na pozadí tohto tvrdenia sú ďalej analyzované fakty, ktoré by umožnili označiť Origena za prvého kresťanského mystika, a v nasledujúcom fragmente kapitoly je systematicky riešená otázka významu Origenom používaných termínov *éros* a *agapé*.

¹Symbolické postavy z *Piesne piesní* termíny *Cirkev*, *Duša* a pod. píšem v zhode s autorom na začiatku slova s veľkým písmenom.

Posledná, štvrtá kapitola (*Pieseň písní po Órigenovi*) koncentruje pozornosť na vybrané postavy z dejín interpretácie *Piesne piesní*. Selekcia je uskutočnená na základe priameho a sprostredkovaného vplyvu Origenových komentátorských textov k *Piesni*. Čitateľovi sa v podkapitolách postupne predstavujú také mená európskych interpretátorov, ako boli patristi Východu: Gregor z Nyssy, Nilos z Ankary; západní cirkevní Otcovia: Hieronym, Ambróz, Gregor Veľký, ďalej postavy vrcholného a neskorého stredoveku ako Bernard z Clairvaux, Ján z Kríža a Terézia z Avily. Posledná podkapitola predstavuje interpretačnú teóriu Martina Luthera určujúceho základný smer protestantskej exegézy *Piesne piesní*. Táto exegéza "se nadále dělá zásadně na rovině "Kristus - církev", respektive "Kristus - stát", s vyloučením jak roviny individuálně - mystické, tak doslovné čili erotické." (s. 67) Popri Lutherovi sa v podkapitole spomínajú ďalší dvaja nemeckí vzdelanci, ktorí svojím postupom k orientalistickému kontextu a čisto erotickému významu *Piesne* uzatvárajú symbolický kruh kresťansko-osvietenských mysliteľov chápujúcich kresťanstvo ako ukotvenie prirodzeného poriadku sveta. Ide o Herdera a Goetheho, ktorí *Pieseň písní* definitívne začlenili do kontextu staroorientálnej poetiky.

Za úvodnou štúdiou nachádzame poznámky k výberu prekladu a štúdií, po nich nasleduje zoznam použitej sekundárnej literatúry uzatvárajúci vstupnú časť. Základ publikácie tvorí preklad výberu z Origenovho *Komentára* (Martin C. Putna) a v celom rozsahu preložené *Homílie k Piesni písní* (Jakub Sitár). Preklady vychádzajú z francúzskeho a anglického bilingválneho vydania uvedeného v poznámkach prekladu. Obzvlášť treba vyzdvihnúť rozhodnutie autorov zaradiť na záver publikácie vlastný preklad *Piesne piesní* podľa *Septuaginty*, vytlačený paralelne s pôvodným gréckym textom.

I keď v knihe absentuje samostatná štúdia o živote a diele Origena, jej funkciu adekvátne plní úvodná štúdia v súčinnosti s faktografiou rozptýlenou v rozsiahlom poznámkovom aparáte samotných prekladov. Zostáva len konštatovať, že práca je pre slovenského čitateľa prínosom nielen na poli komparatívnej poetiky, ale presahuje štandardnú aktivitu slovenskej filozofickej obce i v oblasti dejín filozofie.

Pavol Labuda

Pavol Labuda
Katedra filozofických vied FHV UMB
Tajovského 40
974 01 Banská Bystrica
SR
e-mail: pavollabuda@hotmail.com